

Н. М. Філіппова,

канд. філол. наук, доц., проф. НУК,

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
доцент кафедри прикладної лінгвістики*

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЦІННОСТІ І ПРІОРИТЕТИ:
СТАБІЛЬНІСТЬ VERSUS ЗМІНІСТЬ
(НА МАТЕРІАЛІ ДЕФОРМОВАНИХ ПАРЕМІЙ)**

Автор пропонує більш ефективно використовувати проектну роботу у навчальному процесі і описує один з прикладів інтеграції методів теоретичних лінгвістичних дисциплін у навчальному процесі студентів-філологів на матеріалі деформованих прислів'їв, оскільки зміни у системі соціальних цінностей і пріоритетів наглядно проявляються при їх аналізі: вони виражають відношення народу до моральних і категоріальних імперативів, як з точки зору традицій, так і з точки зору сучасності.

Ключові слова: концептуальні цінності, деформація/трансформація паремій, проектна форма навчання.

*«Знання моралі є універсальним.
В цій своїй якості мораль – це загальні топи,
які спираються на лексику»*

Ю. В. Рождественський

Сучасні бурхливі зміни у політичному, економічному, соціальному глобальному суспільстві викликають зміну традиційних, архаїчних поглядів, уявлень, ідеологій, моралі, що, звичайно, знаходить своє відображення в мові, зокрема в паремії. Тобто трансформації, зміни у пареміологічному фонді можна вважати одночасно і лінгвістичним і когнітивно-дискурсивним явищем. Оскільки саме фразеологічний фонд мови дозволяє, в першу чергу, збагнути стереотипні погляди народу на все, що його оточує, і відображає його ціннісні орієнтири, то «занурення» у його світ дозволяє наглядно побачити тенденції змін у політичних, економічних, культурних, соціальних сферах, аналізуючи процес деформації стійких, відтворюваних словосполучень і спостерігаючи онлайн процес змін цих стереотипних цінностей і пріоритетів.

Мета статті полягає у тому, щоб зосередити увагу на можливостях підвищення ефективності навчального процесу студентів-філологів, використовуючи проектну роботу як механізм інтеграції різних лінгвістичних знань на матеріалі аналізу деформованих паремій, що, на наш погляд, досить важливо в умовах обмеженого аудиторного навантаження.

Актуальність даної теми пов'язана з декількома чинниками. По-перше, зміна у парадигмі сучасної лінгвістичної освіти вимагає дотримуватися компетентної моделі професійної підготовки, виходячи з вимог Закону про освіту [1; 3]. По-друге, сучасний стан українського освітянського простору вимушен відповідати вимогам ISO 9001:2015-12 – Міжнародного стандарту якості, в тому числі, і в освіті [9]. По-третє, самостійна робота студентів, яка декларується як майже основна форма підготовки майбутніх фахівців, ще не забезпечена достатнім методичним підґрунтям. Тобто один з аспектів забезпечення якості лінгвістичної освіти полягає в інтеграції теоретичного знання механізмів мови і законів мовлення (теоретична фонетика, теоретична граматики, лексикологія, теоретичний синтаксис, лінгвістика тексту, семантика, дериватологія, лексикографія; комунікативна лінгвістика, дискурсологія, стилістика, когнітивна лінгвістика, лінгвокультурна концептологія і т. д.) [2] з деякими сферами практичної діяльності, що передбачає ознайомлення з прикладними лінгвістичними науками (корпусною лінгвістикою, соціолінгвістикою, психолінгвістикою і т. д.). Таким чином, прикладний лінгвістичний підхід виявляється такою інтегруючою потенційною складовою, яка показує, як оптимізуються когнітивна, епістимічна і комунікативна функції мови в реальній життєдіяльності сучасного глобального суспільства.

Відомо, що сучасні соціальні дослідження тенденцій розвитку ринку праці в Європі виявили, що найбільш конкурентноспроможними в 2030 році будуть такі фахівці, які, в першу чергу, будуть здатні критично мислити, будуть творчими, зможуть гнучко і швидко адаптуватися до різних змін, а тобто зможуть швидко знаходити можливості до плідного співробітництва і, звичайно, будуть комунікативно компетентними (4C – critical thinking, creativity, collaboration, communication). Тобто знання і навички та вміння, необхідні для даної галузі, розуміються як необхідні, базові, релевантні, але пріоритетними вважаються саме комунікативно- і прагматичноорієнтовані компетенції.

Звичайно, підготовка таких фахівців – це проблема широкої серйозної дискусії теоретиків і практиків лінгвістичної освітянської громади, але ми ставимо дуже просте питання, як вже сьогодні намагатися реалізувати ці амбіційні задачі в обмежених умовах. І одна із відповідей на це непросте питання – це більш ефективно залучення проектної роботи на основі інтеграції необхідних теоретичних лінгвістичних знань і контентів майбутньої професійної діяльності з гнучкими можливостями проектної форми, оскільки проекти, з одного боку, мають різні форми, а з іншого, вони практично спрямовані на будь-які зовнішні політичні, соціальні, локальні, повсякденні життєві зміни. Проекти класифікують з точки зору того, яку роль відіграє в їх виконанні викладач (структуровані, полуструктуровані або неструктуровані), з точки зору методів збору інформації (дослідження, опитування, анкетування тощо) або з точки зору виду кінцевого продукту (графіки, мультимедійні презентації, путівники, постери, буклети, методичні рекомендації, інформаційні пакети, прикладні програми, вебсайти, звіти тощо).

Оскільки ми хочемо зосередити увагу на одній з лінгвокультурних, психокогнітивних, етнокультурних проблем, які відображають зміну системи соціальних цінностей і пріоритетів сучасного суспільства, предметом дослідницького проекту «Стереотипи versus зміни» є явище трансформацій традиційних паремій.

Мета проекту – привернути увагу студентів до ролі мови у розповсюдженні інформації про зміни в системі соціальних цінностей, до ролі мови як інформаційної зброї у розповсюдженні фейкової інформації і маніпулювання свідомістю, таким чином, спотворюючи ціннісні очікування людей.

Проект можна розширити чи звужити в залежності від рівня підготовленості студентів; можна залучити студентів одного курсу чи всіх курсів до його виконання. Термін його виконання може бути обмежений одним семестром чи роком.

Кінцевий продукт може бути представлений у вигляді звіту, рекомендацій або курсового чи дипломного проекту.

Проект складається з декількох етапів.

Етап I. Збір інформаційного фонду.

Мета цього етапу – це аналіз статистично-релевантної україно-, російсько-, англомовних текстів і вибірка деформованих прислів'їв, використовуючи методи математичної статистики, корпусної лінгвістики, а також спостереження актуалізації деформованих прислів'їв у комунікативному просторі різних вікових груп комунікантів, використовуючи соціолінгвістичні методи збору інформації (опитування, анкетування тощо).

Етап II. Лінгвістичний аналіз прислів'їв.

Мета цього етапу полягає у тому, щоб показати теоретичне підґрунтя досліджуваного матеріалу: різні підходи до дефініцій прислів'їв, їх класифікацій, мотиваційних процесів у фразеосистемах, концептуалізації різних кодів культури (соматичного, соціального тощо) у прислів'ях.

Класифікації трансформованих паремій.

A. Прагматичний аспект.

Явище трансформації паремій вивчається досить активно, а тому з'явилося багато термінів на позначення таких лінгвістичних трансформ: «антиприслів'я», «квазіприслів'я», «кукізм», «іноприслів'я», «протиприслів'я»; «perverb» («perverse proverb»), «fractured proverb», «twisted wisdom»; «verdrehte Weisheit», «verdreschte Phrase».

1. Паремії – окаяоналізми, які створюються для конкретної комунікативної ситуації і поза контекстом цієї ситуації вони не мають потрібної ілюкутивної сили: *Love me, love my dog – Love me. Love the life I lead.* (пісня Е. Преслі).

2. Паремії – авторські трансформації, які теж створюються для конкретної комунікативної ситуації, але представляють оригінальні ідеї, погляди, точки зору, відношення адресанта до цієї ситуації, але «вписуються» у той мовний формат, який вже існує у мові: *Don't change horses in midstream.* «My friends, these days the world moves even more quickly, and now after two great terms, a switch will be made. But when you have to change horses in midstream, doesn't it make sense to switch to one who's going the same way?» (Дж. Буш–старший).

3. Антиприслів'я, які створенні на основі традиційних прислів'їв, але, одночасно, представляють самостійні одиниці: *Boys will be boys – Boys will be boys when girls will let them.*

4. З точки зору змінності стабільності виділяють прислів'я традиційні (*Все к лучшему*), змінні (*Яка гребля, такий млин, який батько – такий син. Який батько, такі й дітки. По татку й дитятко; Яка мама, така й доня. Яблуко від яблуні недалеко падає. Яка яблунька, такі й яблучка. Яке коріння, таке й насіння*) і трансформовані або деформовані типи прислів'їв (*You can't teach fishes to swim – You can't teach a new mouse old clicks; A cat has nine lives – A chat has nine lives; Don't bite off more than you can eat – Don't byte off more than you can view; Fact is stranger than fiction – Fax is stranger than fiction*).

Б. Семантичний аспект (актуалізація значення).

1. Паремії, в яких породжується нове значення (*Дело не в деньгах, а в их количестве*).

2. Паремії, які виражають аутентичні значення, але адаптовані до нових комунікативних ситуацій (*Blood is thicker than water – Oil is thicker than blood; Home is where your heart is – Home is where you hang your @; There is no place like home – There's no place like <http://www.home.com>*).

В. Структурно-семантична класифікація.

1. Паремії – звуження або розширення, які створюються на базі існуючого прислів'я з вилучанням чи додаванням паралельної конструкції (*Старость – не радость, а молодость – гадость; Вік живи, а дураком помреш*).

2. Паремії – об'єднання двох прислів'їв (*A man is old as he feels and a woman as old as she looks – A man is only as old as a woman he feels*).

3. Паремії – підстановки (*Too many cooks spoil the broth – Too many clicks spoil the browse*).

Етап III. Аналіз змін у системах цінностей і пріоритетів.

Звичайно, мораль як категорія оцінних уявлень має два типи репрезентації: фольклорну і духовну. Мета фольклорної моралі – створення і захист матеріального достатку родини, а сімейні відносини регулюються традиціями. Духовна мораль доповнює її заборонами на шахрайство, вбивство і створює жорсткі принципи, в тому числі, і мовленневої поведінки.

З цієї точки зору, прислів'я, афоризми – це своєрідні регулятори людської поведінки і світобачення. Природньо, що мораль змінюється у процесі розвитку культури, політики, економіки, а тобто змінюються і лінгвокультурні концепти, представниками яких у мові є прислів'я оскільки вони спираються на базові асоціативні поняття мови. Банк прислів'їв складається із сукупності багаточисельних їх варіантів:

одним із основних ознак прислів'їв є їх змінність, варіативність, які проявляються в тому, що цілі адресантів і комунікативні ситуації, в яких вони використовуються, варіативні.

З одного боку, прислів'я – це архаїчні тексти, які виявляють деякий несучасний стан менталітету народу; з іншого, постійні зміни в житті цього народу обумовлюють зміну ідеології і моралі, що знаходить своє відображення у пареміях. Існує декілька чинників, які пояснюють чому в останні десятиліття процес трансформування паремій став більш динамічним [6; 7; 8].

По-перше, це бурхливий розвиток Інтернету: сучасні засоби масової інформації дозволяють дуже швидко розповсюджувати будь-яку інформацію, яка змінює традиційні погляди, точки зору, тобто «корегує» картину світу, передаючи нове когнітивне її заповнення, а тобто створюючи ще один прошарок культури, яка якимсь чином «намагається» встати в один ряд з традиційною фольклорною і елітарною культурами.

По-друге, зміна у фонді прислів'їв пов'язана з необхідністю вирішення прагматичних завдань впливу на адресата: швидко привертати увагу до якогось факту, нав'язувати своє відношення, оцінку до цього факту, заповнити своє висловлювання підвищеною експресивністю, емоційністю, включити цього в новий (не традиційний) контекст на основі реалізації фонетичних, граматичних, лексичних, синтаксичних, текстових потенційних можливостей (норм) мовної системи, і виділити їх в фонд незагальноприйнятого (ненормативного) використання.

По-третє, особливим проявом культури спілкування є культура гумору, тобто психологічна оцінна реакція на недосконалість або суперечність будь-якого явища, події, особи. Важливо, що гумор має певну національну специфіку: в різних культурах можуть переважати різні комунікативні форми: каламбур, іронія, жарт, примітивний гумор, комізм, сарказм, дотепність. Гумор, який є результатом трансформації прислів'їв, може бути стриманим чи агресивним, веселим чи сумним, безтурботним чи цинічним, що зумовлює його відношення до морально-етичних принципів поваги, тактовності або образи, приниження. А це, в свою чергу, створює передумови для емоціонального задоволення у міжособистісних стосунках чи обурення, образи, а тобто негативного клімату у стосунках [4].

Таким чином, в цій статті ми намагалися привернути увагу до можливостей застосувати взаємодоповнювальні методи й прийоми для забезпечення адекватного і комплексного аналізу мовного матеріалу, так як комбінування методів збільшує імовірність підвищення ефективності лінгвістичної підготовки. Оскільки в сучасних умовах глобальної інформаційної епохи явища мовних змін набувають особливу актуальність, то мовна актуалізація змінених зовнішніх ситуацій дозволяє спостерігати, як мова реагує на будь-які політично-економічно або соціально-культурні зміни, а тому може слугувати як достатньо релевантний матеріал для виконання проектів, які, в свою чергу, дозволяють реалізувати потенційні можливості інтеграції різних лінгвістичних знань і формування навичок практичного використання різних методів лінгвістичного і прикладного лінгвістичного аналізів.

Література

1. Закон України про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Мізін К. І. Нові напрями в українському мовознавстві: зіставна лінгвокультурологія // Мовознавство, 2012. № 6. С. 38–53.

3. Проект стандарту вищої освіти (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proektni-standartiv-vishoyi-osviti>.

4. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : Навч. посіб. К. : Акадевидав, 2007. 240 с.

5. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний і етнокультурний аспекти) : Монографія. К. Черкаси : Брама, 2004. 276 с.

6. Тараненко О. О. Формування нової системи соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства // Мовознавство, 2012. № 6. С. 3–23.

7. Тараненко О. О. Формування нової системи соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства // Мовознавство, 2012. № 5. С. 13–41.

8. Тараненко О. О. Формування нової системи соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства // Мовознавство, 2012. № 4. С. 3–32.

9. ISO 9001:2015-09 Quality management systems [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : <https://www.iso.org/news/2015/09/Ref2002.html>

References

1. Zakon ukrainy pro osvitu vid 05.09.2017 № 2145-VIII [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Mizin, K. I. (2012), *New tendencies in Ukrainian linguistics : contrastive linguacultural studies [Novi napriamy v ukrainskomu movoznavstvi: zistavna linhvokulturolohiia]*, Linguistics, № 6, pp. 38–53.

3. Proekt standartu vyschoi osvity (2017) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/proektni-standartiv-vishoyi-osviti>.

4. Saitarli, I. A. (2007), *Culture of interpersonal relationships [Kultura mizhosobystisnykh stosunkiv]*, Manual, Akademvidav, K., 240 p.

5. Selivanova, O. O. (2004), *Essaya on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspects) : Monograph [Narysy z ukrainskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi i etnokulturnyi aspekty) : Monohrafiia]*, Brahma, K. – Cherkassy, 276 p.

6. Taranenko, O. O. (2012), *Formation of the new system of social values and priorities of Ukrainian society [Formuvannia novoi systemy sotsialnykh tsinnostei i priorytetiv ukrainskoho suspilstva]*, Linguistics, № 6, pp. 3–23.

7. Taranenko, O. O. (2012), *Formation of the new system of social values and priorities of Ukrainian society [Formuvannia novoi systemy sotsialnykh tsinnostei i priorytetiv ukrainskoho suspilstva]*, Linguistics, № 5, pp. 13–41.

8. Taranenko, O. O. (2012), *Formation of the new system of social values and priorities of Ukrainian society [Formuvannia novoi systemy sotsialnykh tsinnostei i priorytetiv ukrainskoho suspilstva]*, Linguistics, № 4, pp. 3–32.

9. ISO 9001:2015-09 Quality management systems [Elektronnyi resurs], Rezhym dostupu: <https://www.iso.org/news/2015/09/Ref2002.html>

Н. М. Филиппова,

*Национальный университет кораблестроения имени адмирала Макарова,
кафедра прикладной лингвистики*

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ И ПРИОРИТЕТА:
СТАБИЛЬНОСТЬ VERSUS ИЗМЕНЯЕМОСТЬ
(НА МАТЕРИАЛЕ ДЕФОРМИРОВАННЫХ ПАРЕМИЙ)**

Автор предлагает более эффективно использовать проектную работу в учебном процессе и описывают один из примеров интеграции методов теоретических лингвистических дисциплин в учебном процессе студентов-филологов на материале деформированных паремий, поскольку изменения в системе социальных ценностей и приоритетов наглядно проявляются при их анализе: они выражают отношение народа к моральным и категориальным императивам с точки зрения традиционной, современной, изменяющейся ментальности.

Ключевые слова: концептуальные ценности, деформация/трансформация паремий, проектная работа.

N. M. Filippova,

*Admiral Makarov National University of Shipbuilding,
Department of Applied Linguistics*

**CONCEPTUAL VALUES AND PRIORITIES:
STABILITY VERSUS CHANGES (BASED ON DEFORMED PROVERBS)**

Contemporary “stormy” changes in global and national political economic, social, societies are causing changes in traditional, archaic ideologies, outlooks, mentalities which are definitely reflected in languages, particularly in phraseology. The aim of the paper is to focus the readers’ attention on the potentialities of enhancing the efficiency of teaching future philologists by using project-work as the mechanism of integrating a variety of theoretical linguistics (theoretical grammar, lexicology, semantics, syntax, text linguistics; communicative linguistics, discourse linguistics, stylistics, cognitive linguistics, contrastive linguocultural studies) and applied linguistics (corpus linguistics, sociolinguistics, psycholinguistics etc.). It is of special importance because the most competitive specialists in 2030 are envisaged to be critical thinking, creative, collaborative and communication competent.

The project consists of 3 main stages. Stage 1. Information collection of deformed proverbs: potential integration of sociolinguistics corpus linguistic and mathematical statistic methods. Stage 2. Linguistic analysis. Stage 3. Analysis of changes in the systems of conceptual values and priorities as proverbs and aphorisms are specific regulators of human behaviour and outlook, they reflect folk morale protecting the traditional family welfare and spiritual morale challenging murders.

Comparative and contrastive analysis of English, Ukrainian and Russian deformed proverbs show that, in general, the processes of proverb decomposition are identical. But Ukrainian and Russian proverbs express national and cultural component more explicitly more proper names, stronger emotive, evaluative connotation and more specific national elements.

Ключевые слова: conceptual values, deformation/transformation of proverbs, project work.